

ENQUETE

HJEM OG HJEMLÆNGSEL I DANSK KRISTEN TRADITION

ERIK DYBDAL MØLLER

Der ligger et element af hjemlængsel i enhver form for religiøsitet. Mere eller mindre. En længsel imod det guddommelige eller det paradisiske, bort fra det ufuldkomne, det lidelsesfulde, det meningsløse, hen til det sted, hvor vi egentlig har hjemme. Jordelivet får således nemt karakter af et midlertidigt eksil. Her vandrer mennesket på sin midlertidige rejse.

Også i kristendommen og i dens forudsætning, jødedommen, som man kan læse det i Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente, findes denne længsel mod et mere egentligt hjem. Jordelivet er korruperet af synd, hvorfor længslens mål er der, hvor Gud er. Adam og Eva blev smidt ud af Edens Have, og deres efterkommere har siden længtes tilbage til der, hvor alt var godt.

I Det Gamle Testamente kommer længslen blandt andet til udtryk i Salmernes Bog, 36, hvor digteren beskriver tilstandene i Guds nærvær, i Guds hus, som modsætningen til verdens uretfærdighed og ondskab. Både i de hebraiske (GT) og i de græske (NT) håndskrifter er ordet for „hus“ det samme som ordet for „hjem“. Og så trygt er der i dette hjem, at det kan sammenlignes med kyllingernes tryghed under hønens vinger. Et udtryk, Jesus også bruger i NT (Luk. 13, 34).

I Johannesevangeliet, kap. 14, 2, siger Jesus: „I min faders hus er der mange boliger; hvis ikke, ville jeg så have sagt, at jeg går bort for at gøre en plads rede for jer?“ Senere understreger han, at vejen til disse himmelske boliger går via ham selv, da han er vejen, sandheden og livet. Vel har vi et jordisk hjem, et kærligt, godt og trygt hjem, men det er, hvor faderen bor, vi engang kommer til at føle os mest hjemme.

Apostlen Paulus uddyber yderligere længslen imod den himmelske hjemlighed. „Vi ved nemlig, at hvis det telt, som er vort hus på jorden, brydes ned, så har vi en bygning fra Gud, et hus, der ikke er bygget med hænder, men er evigt, i himlene. For mens vi er her, sukker vi af længsel efter at ikklædes den bolig, vi har fra himlen“ (2. Kor. 5, 1-2). Det er vigtigt, paulinsk forstået, at livet her og livet

i himlen er væsensforskellige på grund af menneskenes synd, men at man i troen på Jesus Kristus så at sige får lov allerede i det jordiske at have en fod indenfor i det himmelske. Ikke mindst derfor er det muligt at tale om at komme hjem.

I den kristne tros udvikling fra tiden efter Jesus og frem til i dag, er der blevet lagt mere eller mindre betoning på hjemlængslen både i kirken og som udtryk for den enkeltes trosliv. Middelalderens klostre var områder, der blev betragtet som eksiler eller refugier i forhold til omverdenen, hvor det blev understreget, at dér var det muligt at finde et slags himmelsk hjem, om end kun en afglans af hjemmet i faderens hus. Men det er først langt senere, i den protestantiske pietisme fra slutningen af 1600-tallet, at hjemlængslen bruges som et personligt udtryk for den kristne tro. Dette sker så til gengæld ofte på bekostning af mange af de glæder, vi kan opleve i det jordiske liv.

I Danmark udtryktes hjemlængslen stærkest i den indremissionske vækkelse i slutningen af 1800-tallet, hvor de omvendte betegnede sig selv som Rigets børn i modsætning til Verdens børn. De omvendte, som ofte titulerede hinanden familiært, havde i langt højere grad hjemme i faderens rige eller hus end de uomvendte syndere, der ville ende i evig pine i helvede, langt borte fra faderens kærlighed i himlen. For Indre Mission og beslægtede bevægelser var denne verden en jammersdal, man måtte udholde for sine synders skyld. Det kristne liv er en pilgrimsfærd hen imod den endelige hjemkomst. Engang at komme hjem til Gud var og er almindeligt at sige.

Samtidig med den indremissionske vækkelse opstår i den grundtvigske bevægelse en næsten modsat opfattelse af det himmelske og det jordiske liv, ikke mindst som følge af den popularitet, digterpræsten, N.F.S. Grundtvig, og hans hundredvis af salmer fik. I Grundtvigs teologi og digtning blev der indimellem lagt betydelig afstand til den verdensflugt, som prægede den pietistiske form for kristendom. Ikke fordi Grundtvig så bort fra den himmelske længsel, men han betonede i langt højere grad, at mennesket, som Guds skabning, har fået sit jordiske liv for at leve det i kærlighed her, ikke alene hinsides, engang. Det jordiske hjem er velsignet af Gud, ikke blot det himmelske. Kirken bliver i Grundtvigs teologi til et gæstehus, hvor det himmelske og det jordiske mødes i tro, håb og kærlighed. Ikke helt et hjem, men heller ikke kun et eksil i fremmedheden.

Den danske folkekirke lever fortsat med en indre splittelse imellem disse to positioner. Men i det almindelige gudstjenestelivet samles alle alligevel om den samme salmebog, Den danske Salmebog (DDS), hvor de forskellige salmer, skrevet over adskillige århundreder, udtrykker meget forskellige holdninger til, hvor vi har hjemme, eller rettere, hvordan vi har hjemme. Det er meget passende at sige, at den almindelige kristne dansker er „salmebogskristen“ langt mere end bibellæser. På den måde vil langt de fleste også finde ord og billeder til deres person-

lige kristne tro ud fra de salmer, de kender mere eller mindre. Hjemlængslen, som er denne artikels tema, vil derfor også være et almindeligt begreb for de fleste, om end der er forskellig vægtlægning hos de forskellige salmedigtere. Jeg skal nedenfor gennemgå nogle eksempler.

Under dine vingers skygge,
Herre, lad mig bo og bygge,
til du vil hjemkalde mig,
til mit øje træt sig lukker,
til i dødens stund jeg sukker:
Herre, tag min ånd til dig!
(DDS 50, v. 1).

Denne salme af H.A. Timm fra 1852, som stadigvæk er elsket især ved begravelser, illustrerer tydeligt den tanke, at jordelivet, om end i troens tryghed, er en udlændighed, hvorfra vi vil blive kaldt hjem. Billedet, at leve i skyggen af Guds vinger, har sit bibelske forlæg i de ovenfor nævnte eksempler. Det er en bøn om, at livet her må leves i tryghed indtil hjemkomsten efter døden.

I salmens tredje vers sammenlignes det kristne livs tryghed med barndomshjemmets tryghed, så vi, trods livets storme og modgang og fare, alligevel, som børns tiltro til deres forældre, kan tro på, at Gud bevarer os.

Salmens tema ligger tæt op ad B.S. Ingemanns salme „Til himlene rækker din miskundhed, Gud“ (DDS 31), som er skrevet i 1845, få år før Timms salme. Den er en mere direkte gendigtning af Davids salme 36 og blev skrevet til trøst for en døende pige i Ingemanns bekendtskabskreds. Til trøst har den også været ved et utal af begravelser siden hen. Hjemmet nævnes ikke, men den hjemlige tryghed nævnes i høj grad, hvor et udtryk som „Hvor dyrebar er dog din miskundhed, Gud, hvor menneskebørnene bygge!“ (v. 2) understreger det familiære.

I Grundtvigs salme fra 1855, „Lille Guds barn, hvad skader dig“, nævnes et kommende himmelsk hjem derimod ikke. Kun antydes i sidste vers, at vi skal arve al Guds herlighed. Salmen er en digterisk kommentar til de ord i Jesu bjergprædiken (Matt. kap. 5-7), hvor han taler om, at vi ingen bekymringer skal gøre os, da Gud allerede har sørget for os på langt de fleste områder. Selv himlens fugle og markens liljer er der sørget for. Andet vers er i vores sammenhæng det mest interessante:

Føden og klæden, hus og hjem,
skulle Guds børn gå vild om dem?
Mennesket lever af Guds ord,
hjemme har børn, hvor Fader bor.
O, Gud ske lov!
(DDS 41, v. 2).

Langt mere handler salmen om den troendes liv i taknemmelighed her og nu end om livet i et kommende himmelsk hjem. I et sådant liv hører vi hjemme, for der lever Faderen hos os.

Til brug ved bryllupper, i traditionel forstand hjemmets stiftelse, findes en række salmer i DDS, som stadigvæk synges lystigt i de danske kirker. Især er Grundtvigs „Det er så yndigt at følges ad“ (DDS 703) fra 1855 så elsket, at jeg vil tro, den synges ved 80 procent af alle kirkebryllupper.

Ordene „hus“ og „hjem“ bruges ikke i denne salme. Til gengæld bruges metaforer for det samme: „at følges ad“, „at holde sammen“, „at sidde sammen, hvor arneflammen er kærlighed“ osv.

Grundtvig skrev salmen som en lejlighedssang til et vennepars sølvbryllupsfest kort tid efter, at hans første hustru var død. Sikkert derfor understreger han i v. 4 vemodet ved at skulle skilles ad.

Ægteskabet, som, ifølge salmen, leves i kærlighed og i Jesu navn, er en velsignelse. Det er svært at finde argumenter for, at den ægteskabelige kærlighed ikke i sig selv ejer hjemlighed og tryghed, men blot skulle være en sølle erstatning for det himmelske. Tværtimod:

Det er dog gammen
at sidde sammen,
hvor arneflammen
er kærlighed
(DDS 703, v. 5).

Men i det vemod, som adskillelsen medfører, her forstået som døden, ikke skilsmissemis, peger Grundtvig fremad mod den himmelske trøst: „I vor Herres stad for evig samles de hjertenskære“ (v. 4). Hermed knytter han an til et håb om gensyn i det hinsides, hvor ægteskabet fortsætter. En tanke, som har levet gennem hele kirkens historie, men som på en måde modsiges af Jesus i en diskussion om skilsmisse, hvor spørgsmålet var, hvem man mon skal være sammen med engang, hvis man har været gift flere gange, og hvor Jesus svarer: „I opstandelsen hverken gifter man sig eller giftes bort, men er som engle i himlen“ (Matt. 22, 30) På den anden side skal den ægte kærlighed betragtes som så stor en gave, og i sidste ende en gudgiven gave, at der er et evighedsperspektiv i den.

Hvor Grundtvig ikke kan tie om sin glæde ved den jordiske kærlighed, nævner Jacob Paulli i salmen „Jert hus skal I bygge på ordets klippegrund“ (DDS 704) den knap nok. Her nævnes til gengæld både „hus“ og „hjem“, men i lyset af Guds ord og Guds kærlighed. Som „arnen skal stå i læ af korsets tegn“ (v. 1) er „bønnens hvide due som bud fra jert hjem“ (v. 2). Uden for den kristne tro hersker mørket. Kun „hvor korset står vagt, taber mørket sin magt“ (v. 1), hvor-

imod det kristne ægteskab er en fælles vandring, oplyst af Guds kærlighed: „Det lyser på vejen, at Gud er kærlighed“ (v. 4). Ægteskabet fortsætter, ifølge denne salme, i himlens herlighed:

Han lede jer fod til kongeborgen hen,
hvor ingen, som mødes, skal skilles igen,
hvor alt er fuldbragt
ved Guds kærligheds magt!
(DDS 704, v. 4).

En sammenligning af salmerne 703 og 704 viser tydeligt de to positioner i opfattelsen af „hjemlængslen“, som jeg har beskrevet ovenfor, men som begge fortsat lever i kirken. At det jordiske hjem, især det ægteskabelige, er godt i sig selv, ligger Grundtvig på sinde at fremhæve. Ikke at han tilsidesætter det kristelige, tværtimod, men almindelig menneskelig kærlighed er heller ikke at foragte som byggesten til hjemmet. For Paulli er ægteskabet i alle dets „idrætter“ (DDS 704, v. 2) at betragte som en andagt, hvilket Grundtvig nok ville have fundet at være rigelig fromt.

Så vidt jeg er orienteret, synges Paullis salme i vore dage mest ved bryllupper hos den såkaldte kirkelige højrefløj, hvor salmens sprogbrug sikkert har bedre hjemme end blandt resten af folkekirkens medlemmer.

I den sidste salme, jeg har valgt, er intet spor af nogen pilgrimsmyte. Det udelukker ikke en tro på det evige liv, men her og nu er der nok at gøre også. Livet i verden med alle dets opgaver, glæder og sorger leves bedst og tryggest på baggrund af Guds ord. Der er grund til at sige tak og grund til at rette takken et bestemt sted hen. Sådan kan vi læse i svenskeren C.R. Sundells salme fra 1934, oversat af K.L. Aastrup i 1945, „Du gav mig, o Herre, en lod af din jord, som jeg nu min egen må kalde“ (DDS 728).

I denne salme, som må kaldes ægte lutheransk, står tydeligt påbuddet om at leve livet sandt i kald og stand. Vi er sat på jorden med livets gave for øje, og vores forvaltning af denne gave er vores opgave.

Som landsbypræst har jeg mange gange sunget denne salme ved landmænds begravelser, hvor den gav gode ord til det liv, som der nu blev taget afsked med. Men også som storbypræst oplever jeg den sunget ved begravelser og bisættelser. Da må salmens hentydning til bondens arbejdsliv selvfølgelig forstås som en metafor for ethvert ærligt arbejdsliv. I øvrigt er den en selvfølgelig salme ved høstgudstjenester, uanset man er bonde eller bybo.

Det hjemlige er først og fremmest dagligdagen med arbejde og „brød til mit bord“ (v. 1). Her, hvor mit bo er bygget, og jeg kan finde ro. At kende sig selv og sin opgave og at vide, at man har en historie, både slægtens og troens:

Af henfarne slægter jeg arved den vang,
hvis muld jeg for udsæd nu pløjer.
Her rydded de marken for stene engang
og dyrked den siden med suk eller sang.
Nu, Herre, for dig jeg mig bøjer:
Den mark, som blev min,
var altid dog din.
Min tanke til dig jeg ophøjer
(DDS 728, v. 2).

At se livet som en jammerdal eller som et asyl er fremmed for denne salme. Selvom livet i høj grad er til i forhold til det himmelske, tager det intet fra det jordiske livs værdighed. Ønsket er alene at måtte leve „frimodigt som fuglen i skove“ (v. 3) og i taknemmelighed og kærlighed for til sidst at få „et navn, Herre Krist, som er i din livsbog indskrevet!“ (v. 4).

Den sidste sætnings betydning har været diskuteret. Er man ikke allerede indskrevet i „livsbogen“ i dåben? Eller skal sætningen forstås mere resultatorienteret, som en fortjeneste efter et arbejdsomt liv i tro, hvorefter der venter en himmelsk belønning? Jeg mener, denne sidste sætning bør tolkes i sammenhæng med hele sidste vers sådan, at der bedes om, at, uanset dette liv var storslået eller mere ydmygt, så at det dog i Herrens øjne må findes værdigt, „at dig til behag, jeg bruger det pund, mig blev givet“ (v. 4).

Som det ses af salmeeksemplerne, som er vigtige og historiske udtryk for en kristen tro og identitet i en dansk sammenhæng, er tanken om et hjem mulig at tolke både som noget dennesidigt og hinsidigt. Den enkelte troende vil altid stå fri til selv at vælge sin tolkning og vægtlægning af hjemligheden, hvilket naturligvis sker på baggrund af trang og kirkelig retning.